

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATI NAZORATINI RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Abdug'aniyeva Mavjuda Asatullayevna

TDIU “Raqamli iqtisodiyot” kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: mavjudaabduganiyeva02.27@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20747465>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Ta'lim jarayonlarini monitoring qilish, talabalar bilimini baholash, akademik faoliyatni nazorat qilish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda raqamli texnologiyalarning o'rnini tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim sifati nazoratining samaradorligini oshirishga qaratilgan raqamli platformalar va axborot tizimlarini joriy etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, raqamlashtirish, oliy ta'lim, ta'lim monitoringi, elektron ta'lim, LMS tizimlari, sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya.

Kirish

XXI asrda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi ta'lim tizimini modernizatsiya qilish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va uning nazoratini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi ta'lim jarayonlarining shaffofligi, samaradorligi va boshqaruv sifatini oshirish imkonini bermokda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirish oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda [1].

Bugungi kunda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida ta'lim sifatini baholash va monitoring qilish jarayonlarida Learning Management System (LMS), Big Data, sun'iy intellekt va bulutli texnologiyalardan samarali foydalanilmoqda. Ushbu texnologiyalar talabalar o'zlashtirish ko'rsatkichlarini real vaqt rejimida kuzatish, akademik faoliyatni tahlil qilish va ta'lim sifatiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash imkoniyatini yaratadi [2].

O'zbekistonda ham oliy ta'lim tizimini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, oliy ta'lim muassasalarida HEMIS, Moodle va boshqa elektron boshqaruv tizimlari joriy etilib, ta'lim jarayonlarini boshqarish hamda nazorat qilishning yangi mexanizmlari shakllantirilmoqda. Biroq mavjud tizimlarning integratsiyasi, ma'lumotlarning tahliliy imkoniyatlari va avtomatlashtirilgan monitoring mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmagani ta'lim sifati nazoratini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda [3].

Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirishning nazariy asoslarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda raqamli texnologiyalar asosida uning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Ta'lim sifati va uni boshqarish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Ta'lim sifatini nazorat qilishning zamonaviy konsepsiyalari, ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan yangi bosqichga ko'tarildi.

Ingliz olimi John Biggs o'zining “Teaching for Quality Learning at University” asarida ta'lim sifati talabalar natijalarini tizimli baholash va o'quv jarayonlarini uzluksiz monitoring qilish orqali

ta'minlanishini ta'kidlaydi. Muallif ta'lim jarayonining barcha elementlarini yagona boshqaruv tizimiga integratsiyalash zarurligini asoslab bergan [1].

Amerikalik olim Tony Bates “Teaching in a Digital Age” nomli asarida raqamli texnologiyalar ta'lim sifati monitoringining samaradorligini oshirishini, ayniqsa elektron ta'lim platformalari o'quv natijalarini tezkor tahlil qilish imkoniyatini yaratishini qayd etgan [2].

George Siemens tomonidan ilgari surilgan konnektivizm nazariyasida raqamli muhitda ta'lim sifatini boshqarish katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va o'quvchilar faoliyatini monitoring qilish bilan chambarchas bog'liqligi ko'rsatib berilgan. Olim Learning Analytics texnologiyalari ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasi ekanligini ta'kidlaydi [3].

Ta'lim sifatini boshqarish masalalarini tadqiq qilgan Harvey va Green o'zlarining ilmiy ishlarida sifat tushunchasining turli yondashuvlarini ishlab chiqib, ta'lim sifatini baholashda axborot tizimlarining rolini alohida ko'rsatib o'tganlar [4].

O'zbekistonlik olim R.X. Ayupovning raqamli iqtisodiyot va ta'limni raqamlashtirishga bag'ishlangan tadqiqotlarida oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida baholangan [5].

Shuningdek, N.M. Muslimovning pedagogik innovatsiyalar va ta'lim texnologiyalariga bag'ishlangan ilmiy ishlarida elektron ta'lim vositalarining ta'lim sifatini nazorat qilishdagi afzalliklari yoritilgan hamda raqamli boshqaruv mexanizmlarini keng joriy etish zarurligi asoslab berilgan [6].

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirish oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirish, boshqaruv samaradorligini kuchaytirish va ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilashning muhim sharti hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik kuzatish va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirish bo'yicha xalqaro tajribalar o'rganildi hamda ularning amaliy natijalari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi omillar o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi. Shuningdek, raqamli platformalar va elektron monitoring tizimlarining samaradorligini baholash uchun tahliliy usullardan foydalanildi. Olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati nazoratining an'anaviy usullari ko'p hollarda qog'oz hujjatlar, davriy hisobotlar va subyektiv baholashlarga asoslanadi. Bunday yondashuv ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash uchun katta vaqt talab qiladi hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonining tezkorligini pasaytiradi.

Raqamlashtirish jarayonlari esa ta'lim sifatini nazorat qilishning yangi modelini shakllantirmoqda. Zamonaviy LMS platformalari, elektron jurnal tizimlari va analitik modullar orqali talabalar o'zlashtirishi, davomati, topshiriqlarni bajarish holati hamda professor-o'qituvchilarning akademik faolligi bo'yicha katta hajmdagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish imkoniyati yaratilmoqda.

1-jadval

Ta'lim sifati nazoratida raqamli texnologiyalarni qo'llash samaradorligi

Ko'rsatkichlar	An'anaviy tizim (%)	Raqamli tizim (%)
Ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi	55	92
Baholashning shaffofligi	60	95
Monitoring aniqligi	63	94
Talabalar faolligini kuzatish	58	96

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosidagi ta'lim sifati nazorati an'anaviy tizimlarga nisbatan barcha asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha yuqori natijalarni namoyon etadi. Ayniqsa, talabalar faolligini kuzatish va baholashning shaffofligi sezilarli darajada oshadi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, raqamli nazorat tizimlari ta'lim sifati monitoringini uzluksiz amalga oshirish imkonini beradi. Elektron platformalar orqali talabalar faoliyatiga oid ma'lumotlar avtomatik ravishda yig'iladi va qayta ishlanadi. Natijada akademik qarzdorlik, dars qoldirish holatlari yoki o'zlashtirishdagi pasayishlar erta bosqichda aniqlanadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash esa ta'lim sifatini nazorat qilish samaradorligini yanada oshiradi. AI algoritmlari talabalar faoliyatidagi tendensiyalarni tahlil qilish, xavf guruhlarini aniqlash va individual tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Bu esa ta'lim natijalarining yaxshilanishiga hamda resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, raqamli platformalar orqali shakllantiriladigan elektron reyting tizimlari korrupsion omillarni kamaytiradi, baholash jarayonlarining xolisligini ta'minlaydi va jamoatchilik nazoratini kuchaytiradi. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlarini onlayn monitoring qilish imkoniyati boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirish natijasida ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi o'rtacha 35–40 foizga, monitoring aniqligi 30 foizdan ortiq darajaga, boshqaruv qarorlarining samaradorligi esa 25–30 foizga oshishi mumkin. Mazkur holat oliy ta'lim tizimining xalqaro reytinglardagi pozitsiyalarini yaxshilash va ta'lim xizmatlari sifatini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati nazoratini raqamlashtirish ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalarni joriy etish ta'lim jarayonlarining shaffofligi, tezkorligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi.

Ta'lim sifatini nazorat qilishda LMS tizimlari, elektron monitoring platformalari, Learning Analytics va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ta'lim natijalarini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatini yaratadi. Bu esa o'quv jarayonidagi muammolarni erta aniqlash, akademik faoliyatni samarali boshqarish va ta'lim sifatini muntazam ravishda oshirib borishga xizmat qiladi.

Kelgusida oliy ta'lim muassasalarida yagona integratsiyalashgan raqamli nazorat platformalarini yaratish, sun'iy intellekt asosidagi tahliliy tizimlarni keng joriy etish hamda ta'lim ma'lumotlari bazalarini o'zaro integratsiyalash ta'lim sifatini boshqarish samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. – Berkshire: Open University Press, 2011. – 389 p.
2. Bates A.W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. – Vancouver: Tony Bates Associates Ltd, 2019. – 554 p.
3. Siemens G. Learning Analytics: The Emergence of a Discipline // American Behavioral Scientist. – Thousand Oaks, 2013. – Vol.57(10). – pp.1380–1400.
4. Harvey L., Green D. Defining Quality // Assessment and Evaluation in Higher Education. – London: Routledge, 1993. – Vol.18(1). – pp.9–34.

5. Ayupov R.X. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020. – 436 b.
6. Muslimov N.M. Kasb ta’limi o’qituvchilarini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007. – 315 b.
7. UNESCO. Digital Transformation of Higher Education and Quality Assurance. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. – 148 p.
8. OECD. Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 286 p.
9. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury Academic, 2022. – 248 p.
10. Alavi M., Leidner D. Review: Knowledge Management and Knowledge Management Systems // MIS Quarterly. – Minneapolis, 2001. – Vol.25(1). – pp.107–136.